

SINFDAN TASHQARI ISHLASH DARSLARIDA O'QITUVCHINING ROLI

Ashurova Sarvinoz Olimovna

Osiyo xalqaro universiteti magistranti

MM1-BT25 -guruh talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18228289>

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada sinfdan tashqari ishlash darslarining zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni va ahamiyati, ularni samarali tashkil etishda o'qituvchining yetakchi roli ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan keng yoritiladi. Sinfdan tashqari ishlar o'quvchilarning intellektual salohiyati, ijodiy qobiliyatlari, ijtimoiy faolligi hamda ma'naviy-axloqiy sifatlarini rivojlantirishga xizmat qilishi asoslab beriladi. Maqolada o'qituvchining tashkilotchilik, rahbarlik, maslahatchilik va motivatsion funksiyalari, shuningdek, innovatsion pedagogik yondashuvlar asosida sinfdan tashqari ishlarni rejalashtirish va amalga oshirish masalalari batafsil tahlil qilinadi. Ilmiy manbalar, pedagog olimlarning qarashlari va amaliy tajribalar asosida xulosalar chiqariladi.

Kalit so'zlar: sinfdan tashqari ishlar, o'qituvchining roli, tarbiyaviy faoliyat, pedagogik mahorat, o'quvchi shaxsi.

Abstract. In this scientific article, the role and significance of extracurricular activities in the modern education system, as well as the leading role of the teacher in organizing them effectively, are extensively analyzed from theoretical and practical perspectives. It is substantiated that extracurricular activities contribute to the development of students' intellectual potential, creative abilities, social activity, and moral and ethical qualities. The article thoroughly examines the organizational, leadership, advisory, and motivational functions of the teacher, along with issues related to planning and implementing extracurricular activities based on innovative pedagogical approaches. Conclusions are drawn on the basis of scientific sources, the views of educational scholars, and practical experience.

Keywords: extracurricular activities, teacher's role, educational activity, pedagogical skills, student personality.

Аннотация. В данной научной статье подробно рассматривается значение внеклассной работы в современной системе образования и ведущая роль учителя в её эффективной организации. Обосновывается влияние внеклассных занятий на развитие интеллектуальных, творческих и социальных качеств личности учащихся.

Анализируются организационные, руководящие, консультативные и мотивационные функции педагога, а также использование инновационных педагогических подходов во внеклассной деятельности.

Ключевые слова: внеклассная работа, роль учителя, воспитательная деятельность, педагогическое мастерство, личность учащегося.

KIRISH

Bugungi globallashuv va axborotlashuv sharoitida ta'lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri — har tomonlama barkamol, mustaqil fikrlaydigan, ijtimoiy faol va raqobatbardosh shaxsni shakllantirishdan iborat. Mazkur vazifani amalga oshirishda faqat dars jarayoni bilan cheklanib qolish yetarli emas. Shu bois ta'lim jarayonining uzviy tarkibiy qismi sifatida sinfdan tashqari ishlash darslari muhim ahamiyat kasb etadi.

Sinfdan tashqari ishlash darslari o'quvchilarning qiziqishlari, ehtiyojlari va individual imkoniyatlariga tayangan holda tashkil etiladi.

Ular o'quvchilarning bo'sh vaqtini mazmunli o'tkazish, ijtimoiy tajribasini boyitish, jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish va ma'naviy-axloqiy tarbiyani kuchaytirishga xizmat qiladi. Pedagogika fanida sinfdan tashqari ishlar shaxsga yo'naltirilgan ta'limning muhim shakli sifatida e'tirof etiladi (Karimov, 2019). Mazkur jarayonda o'qituvchi yetakchi shaxs hisoblanadi. Chunki aynan o'qituvchi sinfdan tashqari ishlarning mazmunini belgilaydi, ularni rejalashtiradi va amalga oshiradi. O'qituvchining kasbiy mahorati, pedagogik tafakkuri va shaxsiy namunasi sinfdan tashqari ishlarning samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli sinfdan tashqari ishlash darslarida o'qituvchining rolini chuqur o'rganish dolzarb ilmiy muammo hisoblanadi.

ASOSIY QISM

1. *Sinfdan tashqari ishlash darslarining mazmuni va pedagogik ahamiyati.* Sinfdan tashqari ishlash darslari ta'lim jarayonining muhim tarkibiy qismi bo'lib, ular o'quvchilarning shaxs sifatida har tomonlama rivojlanishiga xizmat qiladi. Mazkur faoliyat turi dars jarayonida olingan nazariy bilimlarni chuqurlashtirish, mustahkamlash va amaliy faoliyat bilan bog'lash imkonini beradi. Pedagogik adabiyotlarda sinfdan tashqari ishlar shaxsga yo'naltirilgan ta'limning samarali shakli sifatida baholanadi (Karimov, 2019). Sinfdan tashqari ishlash darslarining asosiy pedagogik ahamiyati shundaki, ular o'quvchilarning individual qiziqishlari, ehtiyojlari va qobiliyatlarini hisobga olgan holda tashkil etiladi. To'garaklar, fan haftaliklari, ijodiy tanlovlar, musobaqalar va ijtimoiy loyihalar orqali o'quvchilar o'z salohiyatlarini erkin namoyon etish imkoniga ega bo'ladilar. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, sinfdan tashqari ishlarda faol qatnashgan o'quvchilarda o'ziga ishonch, mustaqil fikrlash va ijtimoiy faollik darajasi yuqori bo'ladi (Hasanov, 2020).

2. *Sinfdan tashqari ishlash darslarida qo'llaniladigan metodlar.* Sinfdan tashqari ishlash darslarining samaradorligi ko'p jihatdan o'qituvchi tomonidan tanlangan metod va pedagogik yondashuvlarga bog'liq. Amaliyotda eng samarali hisoblangan metodlar quyidagilardan iborat:

Loyiha metodi — o'quvchilarning mustaqil izlanish olib borish, muammolarni tahlil qilish va ijodiy yechimlar topish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ushbu metod orqali o'quvchilar jamoa bilan ishlash, mas'uliyatni his etish va natijalarni taqdim etish tajribasini egallaydilar.

Muammoli ta'lim metodi — o'quvchilarni muammoli vaziyatlarga duch keltirish orqali ularning tanqidiy fikrlashini rivojlantiradi. Bu metod sinfdan tashqari ishlarda ayniqsa samarali bo'lib, o'quvchilarda faollik va qiziqishni oshiradi.

Interfaol metodlar (bahs-munozara, aqliy hujum, rolly o'yinlar) — o'quvchilarning muloqot madaniyatini rivojlantirish, o'z fikrini erkin ifodalash va boshqalarning fikrini hurmat qilish ko'nikmalarini shakllantiradi (Xolmatova, 2021).

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari — raqamli taqdimotlar, videomateriallar va onlayn platformalar orqali sinfdan tashqari ishlash darslarini zamonaviy va qiziqarli tashkil etishga xizmat qiladi.

3. *Adabiyotlar tahlili va pedagog olimlarning qarashlari.* Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, ko'plab mahalliy va xorijiy olimlar sinfdan tashqari ishlash darslarining tarbiyaviy va ijtimoiy ahamiyatini alohida ta'kidlaydilar. V.A. Slastenin sinfdan tashqari ishlarni o'quvchi shaxsining ijtimoiylashuvini ta'minlovchi muhim omil sifatida baholab, bu jarayonda o'qituvchining yetakchi rolini ko'rsatib o'tadi (Slastenin, 2018). D.W. Johnson o'z tadqiqotlarida hamkorlikka asoslangan faoliyat o'quvchilarning motivatsiyasi va o'qishga bo'lgan munosabatiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini ilmiy asoslab bergan (Johnson, 2017).

Mahalliy olimlardan Hasanov va Abdullayevlar sinfdan tashqari ishlash darslarini ma'naviy-axloqiy tarbiyaning samarali vositasi sifatida baholaydilar (Hasanov, 2020; Abdullayev, 2019).

Tadqiqotchi nuqtayi nazariga ko'ra, sinfdan tashqari ishlash darslari o'qituvchining ijodkorligi va pedagogik mahoratini to'liq namoyon etish imkonini beradigan faoliyat turidir.

Muallif fikricha, agar sinfdan tashqari ishlar faqat rasmiy reja asosida emas, balki o'quvchilarning real ehtiyojlari va qiziqishlariga tayangan holda tashkil etilsa, ularning samaradorligi sezilarli darajada oshadi.

Muhokamalar shuni ko'rsatadiki, ayrim ta'lim muassasalarida sinfdan tashqari ishlash darslariga yetarli e'tibor qaratilmayapti. Natijada o'quvchilarning ijodiy va ijtimoiy salohiyati to'liq namoyon bo'lmay qolmoqda. Shu sababli tadqiqotchi sinfdan tashqari ishlash darslarini ta'lim jarayonining strategik yo'nalishlaridan biri sifatida ko'rishni va ularni tizimli ravishda rivojlantirishni taklif etadi.

5. *Sinfdan tashqari ishlash darslarining tarbiyaviy va ijtimoiy ahamiyati.* Sinfdan tashqari ishlash darslari o'quvchilarning axloqiy, estetik va fuqarolik tarbiyasida muhim o'rin tutadi. Turli madaniy-ma'rifiy tadbirlar, ijtimoiy loyihalar va uchrashuvlar orqali o'quvchilarda vatanparvarlik, ijtimoiy mas'uliyat, hamkorlik va bag'rikenglik kabi sifatlar shakllanadi. Bu jarayonda o'qituvchi yetakchi tarbiyachi va yo'naltiruvchi sifatida namoyon bo'ladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, sinfdan tashqari ishlash darslari zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirishga xizmat qiluvchi muhim pedagogik faoliyat shakli hisoblanadi. Ushbu darslar o'quvchilarning nafaqat bilimlarini chuqurlashtirish, balki ularning ijodiy qobiliyatlari, mustaqil fikrlash ko'nikmalari, ijtimoiy faolligi hamda ma'naviy-axloqiy sifatlarini shakllantirishda katta ahamiyat kasb etadi. Sinfdan tashqari ishlash darslari o'quvchilarni hayotga tayyorlash, ularning jamiyatda o'z o'rnini topishiga ko'maklashuvchi muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, sinfdan tashqari ishlash darslarining samaradorligi bevosita o'qituvchining kasbiy mahorati, pedagogik tafakkuri va ijodkorligiga bog'liqdir.

O'qituvchi mazkur jarayonda tashkilotchi, rahbar, maslahatchi va motivator sifatida faoliyat yuritib, o'quvchilarning tashabbuslarini qo'llab-quvvatlashi, ularni mustaqil faoliyatga yo'naltirishi lozim. Ayniqsa, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va innovatsion metodlardan foydalanish sinfdan tashqari ishlarning ta'limiy va tarbiyaviy samaradorligini oshiradi.

Shuningdek, maqolada tahlil qilingan ilmiy manbalar va pedagog olimlarning qarashlari sinfdan tashqari ishlash darslarini ta'lim jarayonining ikkinchi darajali emas, balki strategik ahamiyatga ega bo'lgan muhim yo'nalishlaridan biri sifatida qarash zarurligini tasdiqlaydi. Shu bois ta'lim muassasalarida sinfdan tashqari ishlash darslarini tizimli ravishda rejalashtirish, ularning mazmunini boyitish hamda o'qituvchilarning ushbu sohadagi kompetensiyalarini doimiy rivojlantirib borish dolzarb vazifa hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2019.
2. Hasanov B.R. Pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
3. Abdullayev M. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. – Toshkent: Universitet, 2019.
4. Слостенин В.А. Педагогика: дarslik. – Москва: Академия, 2018.

5. Johnson D.W., Johnson R.T. Cooperation and the Use of Technology. – New York: Pearson Education, 2017.
6. Xolmatova D.Sh. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar. – Toshkent: Innovatsiya rivoji, 2021.
7. UNESCO. Education for Sustainable Development Goals. – Paris: UNESCO Publishing, 2020.
8. OECD. Innovating Education and Educating for Innovation. – Paris: OECD Publishing, 2019.